

ARARAT, Yusuf Cemil

(1879-1963)

Arap dili ve edebiyatı âlimi.

Konak aşçıbaşlarından Karslı Mehmed Ağa'nın oğludur. İstanbul'da Kınalıada'da doğdu. Dost ve arkadaşları arasında Hâfız Yusuf ve Hâfız Bey diye tanınmıştır. Hıfzını ve Etyemez'de Kamer Hatun İlkokulu'nu bitirdikten sonra, tahsiline Aksaray Vâlide Sultan Rüşdiyesi'nde devam etti. Bir taraftan Heybeliada Bahriye Rüşdiyesi'ne bağlı olan Menşe-i Küttâb-ı Bahriyye'ye devam ederken diğer taraftan da Harbiye Nezâreti'nin tanınmış mektupçularından Giritli Ahmed Muhtar ve Ali Rızâ beylerin yanında kendisini yetiştirmeye çalıştı. Henüz on dokuz yaşında iken açılan bir imtihanı kazanarak Kuleli Askerî İdâdisi edebiyat öğretmenliğine tayin edildi (1898). Ayrıca bu sırada kendisine Harbiye Nezâreti'nde şifre âmirliği görevi de verildi. Arapça'sını geliştirmek amacıyla Dârülfünun edebiyât-ı Arabiyye muallimi Mostar müftüsü Ali Fehmi Câbiç'ten ders aldı. Beyazıt Camii dersiâmlarından Abdürrahim Efendi'den de Farsça öğrendi. Arapça edebî metinleri daha iyi anlayabilmek için Necati Lugal, Mehmed Âkif ve Babanzâde Ahmed Naim beylerle birlikte Şirvanlı Hâlis Efendi'den Harîrî'nin *Maķâmât* adlı eseriyle Câhiliye devri şairlerinin *muallaka**larını okudu ve bunları okutabilecek kabiliyette olduğuna dair icâzetnâme aldı.

Memuriyet hayatında altı serasker ve on Harbiye nâzırının kalem-i mahsûs (özel kalem) müdürlüğünü yapan Hâfız Yusuf, bu görevden emekli olduktan sonra İstanbul'da Kapalı Çarşı'da bir natürcü (cam elmasçılığı) dükkânı açtı. Bu

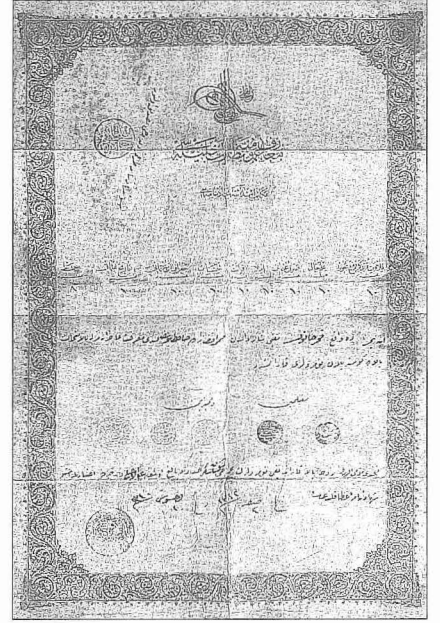
Yusuf
Cemil
Ararat

rada kaç yıl çalıştığı belli değildir. Bu sırada isteyenlere Arap ve Fars edebiyatlarının önemli eserlerini okutmaya devam ettiği bilinmektedir. Kınalıada'daki evi istimlak edildiği için muhtelif semtlerde oturduktan sonra yakın dostlarından Süleyman Süleymangil'in tahsis ettiği Altunzade'deki evde vefatına kadar yaşadı. Kendisinden başka hiçbir yakını bulunmayan annesini incitme endişesi ve geçim darlığı yüzünden hiç evlenmemişti. Ders verdiği öğrencilerinden herhangi bir maddî menfaat beklemez, hatta hediye bile kabul etmezdi. Son derecede alçak gönüllü bir ilim adamı idi. Arapça ve Farsça'ya, bu dillerde şiir yazacak kadar hâkimdi. Arapça ve Farsça şiirleri çok defa aynı vezinlerle başarılı bir şekilde Türkçe'ye çevirebiliyordu. Hâfızlığı, Kur'an'da bulunan bir kelimenin mânasını açıklamak için nerede ise o kelimenin yer aldığı bütün âyetleri sıralayacak kadar kuvvetli idi. Ayrıca binlerce kelimeyi (lugatı) örnek beyitler (şevâhid) ve kullanımına ait özellikleriyle ezbere bilirdi.

Sağlığında onu takdir edenler arasında, döneminin sayılı bilginlerinden olan İsmail Saib Efendi, Mehmed Âkif ve El-mallılı Küçük Hamdi Efendi gibi seçkin kimselerin yanında ünlü Alman müsteşir H. Ritter ve Oscar Rescher de (Osman Yaşar) yer almaktadır. Özellikle Oscar Rescher ondan büyük ölçüde faydalandığını sık sık belirtirdi.

Eserleri. 1. *Müşkilât-ı Fuzûlî*. Fuzûlî divanındaki güç beyitlerin açıklamalarını ihtiva eden eserini müellif hattı ile tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Şehid Ali Paşa, nr. 458). 2. *Nahiv Özü*. Dört sayfadan ibaret olan bu manzum risâle İstanbul'da basılmıştır (1955). 3. *Kur'ân-ı Kerîm İçin Çiçekli Elibe* (İstanbul 1953). 4. *Arûz'a İtiraz*. Eserin daktilo edilmiş bir nüshası DİA Kütüphanesi'ndedir (nr. 10131). 5. *Lâmiyyetü'l-Arab*. Şenferâ'nın aynı adlı kasidesinin tercümesi olup Ararat'ın talebelerinden Mustafa Sabri Sözeri tarafından yayımlanmıştır (İstanbul 1962).

Bunlardan başka Arapça'daki edatların kullanımını anlatan müsvedde halindeki bir risâlesi, annesinin ölümü üzerine yazdığı mersiye ile gazelleri, hiciv ve nazîrelerden ibaret şiirleri dağınık bir halde Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'yle bazı öğrencilerinin elinde bulunmaktadır. Ararat ayrıca, elinden düşürmediği *Muhtârü's-Şihâh*, *Muhtû'l-Muhtî*, *el-Müncid*, *Di-*

Yusuf Cemil Ararat'ın ilkmektep diploması

vânü'l-Mütenebbî ile Ömer Rıza Doğrul'un *Tanrı Buyruğu* adlı Kur'an meâlî ve özellikle Arap dili ve edebiyatı ile ilgili diğer bazı eserlere kenar notları (hâşîye) yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Eşref Edib, *Mehmed Akif-Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları*, İstanbul 1939, II, 183; Mâhir İz, *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 259-282; Bekir Topaloğlu ve Süleyman Süleymangil'de bulunan kendi eserleri ve evrakı.

AHMET KAHRAMAN

ARAS

Doğu Anadolu bölgesinden doğup Türkiye sınırları dışında Hazar denizi havzasına ulaşan akarsu.

Uzunluğu 1059 km. olan Aras nehri'nin 548 kilometresi Türkiye toprakları üzerinde bulunmaktadır. Aras nehri Bingöl dağı'nın (3194 m.) kuzeybatı yamaçlarının zirveye yakın kesimlerindeki çok sayıda kaynak sularının birleşmesiyle oluşur. Önce güney-kuzey istikametinde akarken sonra kuzeydoğuya, daha sonra da doğuya yönelir. Nehir doğuya doğru akarken batı-doğu doğrultusunda uzanan Tekman havzasından geçer. Bu havzada Aras'a birtakım küçük kollar da dökülür. Bu kollardan ırmağa soldan karı-